AZ ORSZÁG TÜKRE.

BUDAPESTI KÉPES HETILAP.

IV-dik évfolyam.	38-dik szám.	Pest, 1865. September 21-én.
Felelős szerkesztő: BALÁZS SÁNDOR. Megjelenik e lap minden csütörtökön.	ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 12 forint, félévre 6 forint, évnegyedre 3 forint.	Az előfizetési pénzek s reclamatiók a kiadó-hivatalba küldendők: GYURIAN és DEUTSCH TESTVÉREK könyvnyomdájába, 2 sas-utcza 5-dik szám.

Cervantes.

(1547—1616).

(Képpel).

A valódi remek-münek az a becse van, hogy öröklétü. Ilyen a Don Quixote is, melynek halhatatlan szerzőjét, Cervantest veszik jelen számunkkal t. olvasóink.

Nem véletlen az, mely minket rábirt, hogy a világhirü és már életében ritka népszerü költő képét most adjuk.

Cervantesnek ez egyetlen hiteles arczképe, mint sok más remekmü, egy könyvtár porlepte iratai közt elrejtve nyugodott századokon át, mig nemrég don Asensio y Toledo nevü sevillai ügyvéd kutatásai által egész Spanyolország nagy örömére jutott napfényre.

A kép fölfedezője ugy járt vele, mint gyakran történik az életben, mást keresett és mást talált. — Egy nagy könyv- és irattárt kutatva ráakadt ugyan e kép nyomára, de csak husz évi fáradozásai után jutott annak birtokába.

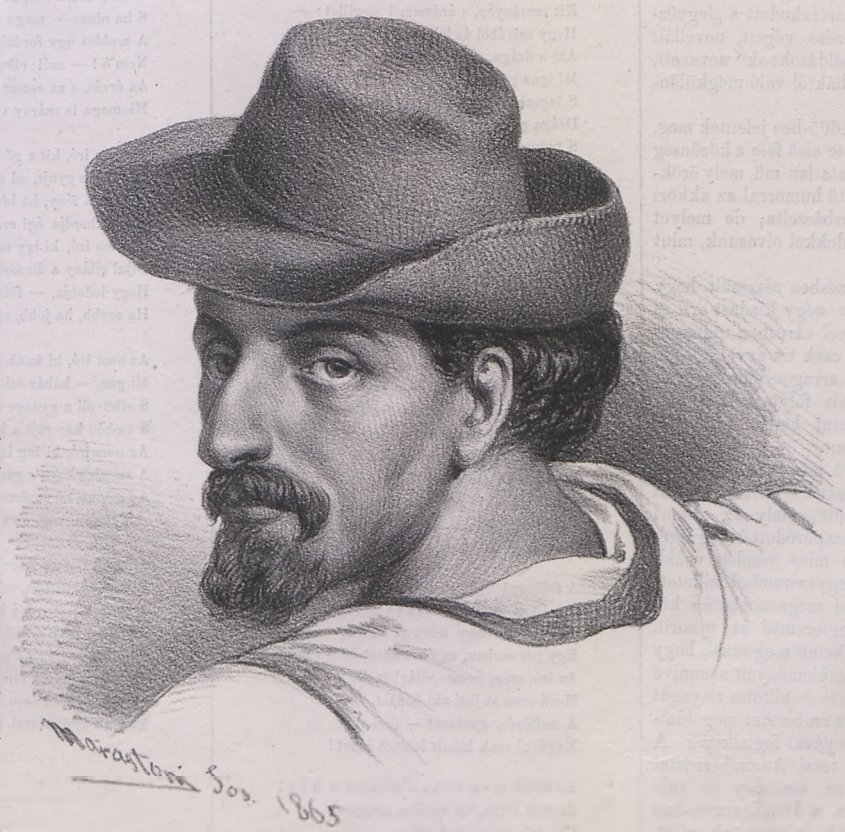

Cervantes.

Egy franczia képes lap nemrégen közölte e képet és fölfedezésének igen érdekes történetét; mi inkább maga Cervantes élete rövid leirásának szenteljük e következő sorokat.

Spanyolország gazdag irodalmának aranykora a tizenhatodik század végétől a tizenhetedik század végeig tart.

A nemzet ekkor annak élvezésének engedte át magát, mit V. Károly alatt hóditott meg. A komor lelkü despota, II. Fülöp uralkodása, ki a polgári szabadság utolsó maradékát is megsemmisité, egy ujkor, a hanyatlás kora kezdetének tekinthető ugyan, de a hanyatlás még nem volt oly közel, se nem történt oly gyorsan, sem hogy a nemzet szellemi erélyességét már most végképen elfojthatta volna.

Spanyolország még az egész XVII-dik századon át elsőrangu hatalomként tartotta fenn magát, és irodalma épen e században érte el te-

A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

töpontját. Mint Görögországban a költészet itt is követte természetes folyamát; a nemzet fénykorában leginkább a dráma virágzott.

Cervantes saját vallomása szerint nehány év alatt husz—harmincz drámát irt, igaz, hogy kenyérkeresetből.

De kövessük élete történetét.

Miguel de Cervantes Saavedra született Alcala de Henaresban az 1547-dik év október 8-kán vagy 9-kén. A lángész mostoha testvére, a szegénység — mondja egy irodalom-történész — hiven kisérte a bölcsőtől a sirig, és az adósok börtönében keletkezett a terv legnagyobb munkája, a don Quixote-hoz.

Ifju korában a hires salamanciai egyetemre ment, melynek vig deák életét több munkájában örökitette meg.

Költői tehetségei itt már számos sonettben és románczban nyilatkozott; e zsengéi azonban a lihetőleg szintén itt irt „Filena" czimü pásztor-regénynyel együtt elvesztek.

A fiatal költőt szegénysége arra kényszerité, hogy idején valami hivatalt keressen, miért is Aquaviva pápai hövettel 1568 körül Rómába ment.

Ekép jött Olaszországba, és már a következő évben hadiszolgálatba állott, midőn II. Selim a velenczeieket megtámadta. A lepantói csatában elveszté bal karját. Midőn 1575-ben hazájába visszatérni akart, a hajó, melyen volt, Arnaut Manu kalóztól elfogatott, és Cervantes rabszolgaságba hurczoltatott Algirba. Hét évet töltött e borzasztó helyzetben, mely gyakori szökési kisérletei által mindinkább nyomasztóvá lett. Végre 500 arany tallér váltság dij mellett több fogoly társával együtt visszanyeré szabadságát, mit legnagyobb örömnek tartott, mely az embert e földön érheti.

Erre Sevillában, hol egy szegény nemes származásu növel házasságra lépett, alárendelt hivatalt nyert a hadi élelmezési osztálynál.

Ez idő táján költői pályájának uj korszaka kezdődik „Galatia" nevü pásztor-regénynyel, mely 1583-ban jelent meg.

Mi alatt a vidéken tartózkodott a „legyőzhetlen hajóhad" élelmezése végett, novelláit kezdé irni, melyeket „példásoknak" nevezett, a kétértelmü olasz novelláktól való megkülönböztetés végett.

Ezen novellák csak 1605-ben jelentek meg, midőn már a Don Quixote első fele a közönség kezén forgott, azon halhatatlan mű, mely örökké igaz és gyönyörködtető humorral az akkori lovagok fonákságait korbácsolta, de melyet még most ugyanazon érdekkel olvasunk, mint Cervantes kortársai.

E mű oly nagy tetszésben részesült, hogy mindjárt az első évben négy kiadást ért, és majdnem minden spanyol városban utánnyomatott. A második fele csak tiz évvel később jelent meg, miután egy arragoni barát ‚Avellaneda' az első rész hamis folytatását bocsátotta közre, de mely mint hamis kontármü csak hamar feledésbe ment.

„Cervantes világhirü müvével sajátképen csak azon féktelen és esztelen romanticismus megsemmisítésére czélzott, mely az akkori tömérdek halmazzá felszaporodott lovagregényekben uralkodott; de mint minden valódi lángész, a rombolásban egyszersmind alkotott is. Ugyazon egy mű által megsemmisité a középkori regényt, és megteremté az ujkorit. Mély humora nem elégedhetett meg azzal, hogy a romanticismus szörny-szüleményeit semmivé tegye, hanem kiszélesitette és alkotta anyagát oly remekművé, mely az emberélet megoldatlan és megoldhatlan talányával foglalkozik. A lovag helyébe az embert teszi. Az emberi létel tragicomediája, mely az eszmény és való közt folytonosan ingadoz, a Don Quixote-ban megható módon játszódik le szemünk előtt. A képzelet, melynek képviselője a nemes manchai lovag Don Quixote, eszményi vállalatainban csak csalódások- és csapásokban részesül, mikre a józan- és practicus eszü Sancho Pansa hiába figyelmezteti előre.

A felületes olvasó, a „Don Quixote" olvasánál, mely a komikumot minden alakjában és formájában remekül variálja, csak jóizüt fog nevetni rajta; de a mélyebben gondolkodó azon meggyőződésre jutand, hogy az, a szellem és anyag, az élet költészete és prózája közti örök ellentétek hü feltüntetése.

E tulajdonoknál fogva a „Don Quixote" a legnagyobb eddig költött allegoria; de mivel ez allegoria alapját Spanyolország akkori társadalmi viszonyainak hü rajza teszi, egyszersmind a legnagyobb regény is, mely a bölcseség és a legnemesebb élmény kimerithetlen kincsét magában foglalja." Igy jellemzi egyik legjelesebb német irodalom-történész, Scherr, e remek spanyol müvet.

Cervantes, mint fönebb emlitettük, drámákat is irt; de többnyire pénz kereseti czélokból, mivel a drámát akkoron legjobban fizették; valódi hivatása azonban a szinmű költészetére nem volt.

Nem rég emlitettük volt Tiziánról, hogy még akkor is szorult anyagi helyzetben volt, midőn neve már egész Olaszországban ünnepeltetett; de Cervantes, bármi nagy kelendőségnek örvendtek is művei, sohase jutott kedvező anyagi viszonyok közé; szegény volt egészen a sirig.

Ugyan egy napon a halál a világ legnagyobb két költő életének fonalát szakitá el: Cervantes és Shakespeare meghaltak 1616. april 23-án.

D—s.

Az iró.

„Három tulajdona van minden irónak:
A gőg, életuntság, a nagy lelki kütz-delnek.
A népet megvetjük."....
Z. l.

Szent e név! mert dicsö hivatása,
Kit szerényen, s érdemmel megillet: —
Hogy szivéből és lelkéből ássa.
Azt a drága, romolhatlan kincset,
Mi igaz gyöngy, ha igaz érzemény.
S legszebb éke minden szüz kebelnek:
Drága gyémánt, ha üdvös égi fény,
S tudományt hint, mi égbe emelhet?

Mi köze a gőggel, az életuntsággal
A ki dalol, s tanitva gyujt fáklyát?
Az — ibolya, mit a lomb beárnyal;
Ez — buvár, ki ott él, hol mások nem látják.
S a lelken, mit növel a szeretet,
A szivbe, mit hevit a szerelem:
E három tulajdon, miként is férne meg —
Életuntság, gőg, nagy lelki küzdelem!

S van ily csoda?... nem szárny a toll,
A mit megrág, s halvány tintába mart.
Átok, panasz szaladhat ajkiról:
Nem igy nyitják meg az olympi várt!
Üres lelket kap el csupán a gőg.
S a kimerült kéjencz az életunt.
Küzködnek ám — a tözsér, s rongyszedők:
De még ezért, el nem ragadtatunk!

A föld gyöngyét elzárja a tenger.
A csillogó harmat — az ég gyöngye.
Mint iró is, nagy lehet az ember,
Egy pár sorban, egy kis kötet könyvbe.
Az iró, szép, nemes világban él,
Hová nem az jut, aki befizet.
A mellőzés, gyalázat — őszi szél,
Magával csak kibalt lombot vihet!

Az irótól megvetve nincs a nép!
Ez erős törzs, hol minden megered.
Ide oltja az iró ami szép.
S megérleli, a hit, a szeretet!

A kopár szirt — a sugárt megtöri,
A szántóföld hasznos magot terem.
A rét, s mező, virágos völgyei,
Hová ha néz — gyönyörben ég a szem.

Oh! fönn sok sziv, a fényben oly rideg!
Középen, sok csak a haszonnak él:
Lenn vannak a természetes szivek,
Megértik azt, ki öszintén beszél.
Az ál panasz, mesterkélt gyötrelem,
Igaz, hogy itt viszhangra nem talál:
De az igaz szeretet, szerelem
Ha megcsendül, — itt ajkról ajkra száll.

Azok a nagy iró óriások,
Kiket a kis iró megbálványoz,
Úgy nyerék az óriás nagyságot;
Hogy leszálltak a gazdag bányához.
Minek neve, érzés, érett tapasztalás,
S nem vajudó irói viszketeg,
Mi azt hiszi, hogy azt nem tudja más
Mit ő innét, onnét, kicsipeget.

Szent ez a név iró! ha érez, ért,
Ki tollat fog, s nem bérbe dolgozik.
S nem a porból szed elhullott babért;
De feltör a legmagasb szirtfokig.
Hol vész, s vihar növeli az erőt.
S a napsugár első csókot lövel...
Az életen keresztül küzd előbb
S csak az igaz gyöngyöket füzi fel.

Nem őt ragadja a közvélemény,
De bátran jár, hol ez alig léphet.
S az igazról, ha tév-ösvényre mén
Világit, mint egy égi szövétnek.
Nem arra néz — diadalszekerén
Minő zsákmány s hizelgők követik:
De hol sárba sülyedne a kerék —
Lerakja a bölcseség köveit.

Áll egy magán, vagy egy a tömeggel:
Az eszményért küzd, s védi a valót.
Vezér, kinek csupán ily sereg kell,
S ha nincs — maga viszi a lobogót!
A zsoldos ugy fordul, mint fuj a szél:
Nem ő! — szél ellen is előre ugy halad;
Az érzés, s az eszme szárnyra kél,
Mi maga is szárny volt — a toll alatt.

Az nem iró, kit a göröngy leráz!
Mi lángra gyujt, mi magasztos, mi szép,
Miként a fény, ha bár a földre száll:
Magán hordja égi eredetét.
Az nem iró, ki igy nem érez, ir.
Dijul silány a dicsőség, a kincs,
Hogy ledobja, — fölkapja bár a hir
Ha szebb, ha jobb, saját világa nincs!

Az nem iró, ki konkolyt hinteget,
Mi gaz, — habár szines buzavirág.
S elbüvöli a gyönge sziveket,
S mohón kap rajt a korcs divatvilág.
Az nem iró, ki ing ide s tova
A szegénység s a gazdagság között.
Az irónak hü vezércsillaga
Lelkén ragyog, s ez szép, igaz, örök!

Áll még Olymp! hová az istenek
Rongy köntösben, vakon s koldus boton
Fölviszik, kit irónak kentenek.
Az éggel csak a szép lélek rokon!
S ha mesterség, mi égi kegy vala:
Megismeri az ég fölkentjeit.
Fönn a babér: nem éri el soha,
Ki csak nyögdécsel, és üzérkedik.

Csepeli Sándor.

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

Fehér fátyol, piros kendö.

— Novella. —

Ozoray Árpádtól.

Egy zivataros nyári estén, miután a kedvezötlen időjárás miatt az egész napot szobámba zárkózva, egyedül töltém, némi szórakozást keresendö, a szinházba akartam menni. A Zrinyi szögletnél azonban egyik rég nem látott ismerösömmel találkozván, nem állhatám meg, hogy nehány szót ne váltsak vele.

— Jó estét!

— Jó estét, — viszonzá ismerösöm, — hol jár ön e zivatarban?

— A szinházba akartam menni.

— Ha nem volna ily csuf az idö, fölkéréláthatni, s vele nehány szót váltani reményt nyerhessek.

Maradtam tehát az utcza szögleten ismerösömmel, lesve és várva a szép Kornélia érkezését. Időközben elpanaszoltuk egymásnak napi bajainkat; mert e nélkül napjainkban nem is képzelhetni találkozást.

Hanem végre a panaszból is kifogytunk, mint mindenböl kifogy az ember. Ekkor hosszu szünet állott be, mert hiszen két férfi közt, s ha még oly jó barátok lennének is, nem lehet tárgy; amely fölött valami hosszasan elmulathatnának. És igy majd jó három negyed óra telt el, s e rémséges hosszu idö alatt semmi egyebet nem tevénk, mint a dühöngö szél elöl hol egyik, hol másik szögletben menedéket kerestünk.

Ismerösöm tehát folyton türelmetlenkedett, én pedig okkal móddal csillapitani igyekvém.

Ismét eltelt fél óra. De már ekkor Guszti barátom — ez volt neve ismerösömnek — türelmének fonala egészen elszakadt, s majdnem ingerülhetlen kiáltá:

— Már én tovább nem várakozom e czudar szélviharban rá.

— Ha attól nem tartanék, — viszonzám, — hogy Kornélia kisasszonyt nem fogom fölismerni, ajánlatot tennék, öt bevárni, és hazakiséri.

— Valóban, és lenne ön oly szives?

— Ezer örömmel.

— Nem fogja eltéveszthetni. Kalapján fehér fátyolt, vállán pedig piros kendöt visel.

— Igy már én is hiszem, hogy fölismerösöm végre megunni látszék e hosszas némaságot, mert türelmetlenül fölkiálta:

— Ej, az a Kornélia, de soká késik!

Meg kell adnom, én is hasonló véleményben valék, de a világérte se nyilvánitám véleményemet, attól tartva, hogy ismerösöm, kinek nös ember létére joga volt még ily esetben is türelmetlenkedni, az én türelmetlenségemet könnyen blazirtságnak tekintheti. Pedig semmitöl se irtózom jobban, mint e föltevéstöl, mert ha mások ezt tartják valaki felöl, utó végre maga is elhiszi, és akarva, nem akarva csakugyan blazirttá válik.

Az aranyos-megyesi vár.

(Lásd szövegét a 430-dik lapon).

ném önt, maradjon velem kissé. — A szinházba ugy is korán van még menni.

— Vár ön valakit?

— Nöm testvérét, Kornéliát, fölment egy pillanatra nagynénjéhez, de azt hiszem, nem fog sokáig késni.

Ismerösömnek nem sok szót kelle vesztegetnie, hogy engem maradásra birjon, mert Kornélia a legszebb szöke leányok egyike és igen szellemdús leányka volt. Már pedig e két tulajdonért nem csak szélvihart, de a legnagyobb záport is kiállottam volna, csakhogy a szép szöke Kornéliát, habár csak pillanatra is rendem. Most pedig ha ugy tetszik, menjen ön haza, nekem könnyebben is esik a várakozás, mert engem nem várnak otthon.

— És a szinház?

— Az nem is jöhet kérdésbe, ha arról van szó, hogy egy szép leánykával találkozzunk.

— Köszönöm, mindkettönk nevében. Tehát a viszontlátásra!

— Isten önnel!

Egyedül maradtam. S hogy az unalom eröt ne vegyen rajtam, mindenfélekép igyekeztem magamnak valami mulatságot szerezni; a kereszt uton támadt minden kis zaj leköté figyel-

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

memet majd a szögleten levő sörcsarnok ajtajába állva, kezdtem vizsgálni a kis bemenőket, semmi más czélból, minthogy okom legyen gondolni, hogy jól töltöm az időt. De ez nem tartott sokáig. A sörcsarnok ajtaján oly büzös melegség ömlött ki, amit lehetlen volt kiállanom; ekkor meg azon kezdtem csodálkozni: vajon hogyan lehet néha órákat töltenünk ily zárt helyiségekben, melyeknek légköre mindenféle kigőzölgés, füst stb, által sulyosabb, mint akár London ködös levegője. Hanem hiszen mikor az ember ilyesmiben benne van, megszokja, mint minden egyebet.

Azonban a sörcsarnok ajtajától mégis csak odább állottam, de alig léptem kettőt, midőn iszonyu zaj hatott füleimhez; körültekintek, keresve a zaj okát.

Egy bérkocsi sebes vágtatva haladt a nemzeti szinház felé, félre vonulásra kényszerítvén ez által a gyalog haladó, meglehetős számu tömeget, s egy nagy reményü czipész tanoncz a kedvező alkalmat megragadván, feldönté az utszélen áruló gyümölcsös kofa asztalkáját, még pedig ugy, hogy maga a termetes kofa is elveszté az egyensulyt, s három lábu székével együtt jobb felé dőlt a kövezetre, feldöntvén egyszersmind a mellette álló zsemlyés kosarát is.

Erre támadt aztán a hadd el hadd! Almák, baraczkok, sárga szilvák, zsemlyék, kiflik stb. összeegyeledve gurultak szét minden irányban; s az utcza-gyermekek nagy mohósággal siettek fölkapkodni az ekkép prédára eresztett gyümölcs és zsemlye készletből. Mire a kofa is a zsemlyés is, torkuk szabadtából orditva igyekeztek elriasztani a hivatlan vendégeket. Volt kaczaj, zsémbelődés, lárma, zaj és itt-ott káromkodás is, azok részéről, kik siettükben, nem tekintve lábaik alá, a feldöntött kosár- és asztalon keresztül önkénytelen bukfenczet vetettek.

És e pokoli zaj igy tartott volna még ki tudja meddig, ha nehány drabant, megjelenésével a rendet nagyjából helyre nem állitja, elriasztván a ledöntött tárgyakból mohón lakmározó reményteljes csemetéket.

A rend helyre álltával ismét ügyelni kezdtem, ha nem látom e meg valahol a piros kendőt.

És ime, alig tekinték végig az országuton, midőn roppant sebesen látok haladni egy piros kendőt, a régi füvészkert hosszában. — Utána! egész futó képességemet elövettem, hogy a tova tünő piros kendőt beérhessem. De amint nehány lépésre megközelitém, egy termetes alakot láttam magam előtt, a mely semmi esetre se lehet a karcsu Kornélia.

Visszafordultam tehát egészen elkedvetlenedve ama gondolatra, hogy ez idő alatt, az akire tulajdonképen várok, a másik oldalon tán el is mehetett, és most ügyetlenségem miatt egyes egyedül kellend haza mennie, és ez, meglehetős távoli ut lévén, kivált a komor esti órákban nem a legkedvesebb föladat egy fiatal leánykára nézve.

Maradjak e, vagy előre siessek, abban a reményben, hogy majd utközben elérhetem őt, sokáig nem tudtam elhatározni, mig végre, nem tudom nem valami sejtelem-e, maradásra ösztönzött.

Maradtam tehát, elhatározva, hogy még legalább egy óra negyedig várakozom, s ha ekkor se jöne, biztos lehetek, hogy már haza ment, s én is elballaghatok szerény szobámba, mérgelődni végtelen ügyetlenségem fölött.

De alig mulhatott tiz perez, midőn már messziről láttam lebegni a fehér fátyolt, s mintha a piros kendőt is észrevettem volna egy lámpa fényénél megcsillámlani.

Hirtelen eléje siettem. Csakugyan ő volt, azonban még se merém megszólitani, mielőtt erősen szemébe néztem.

— Ah, jó estét! — szólalt meg, köszöntésemet viszonozva, szép, csengő hangján, — hol jár ön itt, e nagy szélviharban?

— Kegyedet vártam kisasszony, mert ezuttal szerencsés vagyok, kegyednek hivatalosan kinevezett kisérője lehetni, s most valóban áldom végzetemet, hogy e kellemes tisztemnek megfelelhetek.

— Hát Guszti?

— Nem győzvén kegyedet várni, haza ment, engem szólitván föl, hogy kegyedet haza kisérjem.

— Valóban sokáig időztem; de nem valék képes nagynénémtől szabadulni. És már régen várakozik ön?

— Oh nem, alig egy negyed órája.

— Ej, ej, be sajnálom, hogy önnek e kellemetlenséget okozám, e csuf időben.

— Inkább kivánjon szerencsét, szép feladatomhoz, kisasszony.

— No, no, csak lassabban a bókokkal; jól tudom, hogy ön jobban, kellemesebben is eltölthette volna e néhány perczet máshol.

— Már pedig azt aligha jól tudja kegyed, mert én amellett, hogy Guszti barátom bizalmas felszólitása folytán e találkozás szerencséjében részesülhetek, a várakozás alatt nem épen hasztalanul vesztegettem az időt.

— Hogy hogy?

— Képzelje kegyed, holnap reggelre egy elbeszélést igértem megirni, és most épen jó alkalmam akadt, az elbeszélés tárgya fölött gondolkozni.

— Nos, megvan a beszélytárgy?

— Igen is.

— Nem tartaná ön szerénytelenségnek, ha megkérném önt, hogy mondja el nekem a holnap reggelre megirandó beszély vázlatát?

— A világért sem, söt köszönettel tartozom, ha meghallgatja kegyed, legalább véleményt fog felőle mondani, mielőtt megirnám; hanem attól tartok, hogy kissé hosszas lesz.

— Az nem baj. Megvárjuk mig haza érünk s otthon azt hiszem, testvérem és Guszti is örömest meg fogják hallgatni.

— Jól van, megkisértjük.

— Szomoru, vagy vig a beszélytárgy?

— Meglehetős drámai tárgy, de nem tehetek róla, mert igaz történet.

— No, annál érdekesebb. És az elbeszélés hőse, vagy nősnője?

— Hőse egyik jó barátom, kinek életéből ez elbeszélés egy igen jelentékeny epizód.

— Előre örvendek az elvezetnek, s azután ha a beszély megjelen el is fogom olvasni.

— Igen lekötelez kegyed ez érdekeltséggel, mit alig hiszem, hogy szerény elbeszélő képességem megérdemelne.

— Mintha nem én lennék lekötelezve szives készsége által.

— Ugyan ne akarjon kegyed megpiritani, midőn itt e félig meddig világitott utczában még arra se számithat, hogy ebbeli ügyetlenségemben gyönyörködjék.

E közben elértük Kornéliák lakását, s az első emeletre fölhaladván benyitottunk a szobába, hol már Guszti és szeretetreméltó ifju neje teritett asztalnál, vacsorával vártak bennünket.

— No, te ugyan szépen megvárakoztattál bennünket Kornélia, — mordult föl Guszti, a kölcsönös üdvözlés után.

— Nem szabadulhattam a nénitől, — mentegetődzék a leányka. Hanem köszönöm, hogy még is gondoskodtál, hogy ne kelljen egyedül haza jönöm.

— Azt pedig ne nekem köszönd, hanem lovagias kisérőd nek.

— Az az, hogy én köszönöm önnek, hogy alkalmat nyujtott egy kis szolgálatot tehetni, amely ugyan szót sem érdemel, annyival inkább, minthogy itt a szerencsésebb fél minden esetre én vagyok.

— Hanem most velünk fog ön maradni, nemde, mig kipiheni magát? — szólalt meg bájos mosolylyal a háziasszony.

— Minden esetre kedves néném, — vágott szavába Kornélia, mi közben kalapját és a piros kendőt letevé. — Kedves barátunk itt, nemcsak hogy engem haza kisért, hanem azt is megigérte, hogy egy, holnapra megirandó beszély-tárgyával szives lesz bennünket megismertetni.

— Ezért valóban nagy köszönettel tartozunk önnek, — szólalt meg ismét a házi ur.

Ezután a házi asszony fölszólitására asztalhoz ültünk.

Az est-ebéd végeztével pedig, miután Guszti barátommal a szép testvérpár egészségére poharat üritének, elkezdém a beszélytárgyat előadni.

* * *

Ezelőtt mintegy két évvel, Béla barátom, nevezzük őt igy, elhatározá, hogy amit eddig körülményei miatt nem tehetett, a magyar korona tartományait beutazván, azután a külföldre fog menni, nemcsak hogy embert és világot tanuljon ismerni, hanem egyszersmind a külföldről idővel mind azt, ami jót, szépet és hasznost ott tapasztaland, haza hozza és itt érvényesitse.

Szükség volt ezt elmondanom, már csak azért is, hogy Béla barátom jellemét e nehány szóval körvonalozván, megmutassam, hogy ő nem tartozik az emberek azon osztályába, melynek tagjai, ha vagyoni viszonyuk megengedi, tesznek ugyan utazásokat a nagy világban, de nem azért, hogy az utazásukban, a külföld embereivel való érintkezés által szerzett tapasztalataik s tanulmányaikat, otthon a hazai müvelődés, ipar és kereskedelem javára érvényesitsék, hanem hogy a hazai vagyon jövedelmét pazarolván, gazdagságukat fitogtassák, és hogy mindenek fölött drága áron oly élvezeteket szerezhessenek, aminőket itthon s tán olcsóbbért is megnyerhetnének.

Nem, Béla nem ez osztályba tartozott. Neki nem vagyoni állása szerzé meg a módot, utazásokat tehetni, mert vagyonának legnagyobb részét a forradalom, s az utána következett évek egészen fölemészték. Saját munkássága, szorgalma által tudta kivivni, hogy olykor-olykor nagyobb utazásokat tehessen, melyeknek tapasztalatait itthon mindig tudta érvényesiteni.

Amint emlitém tehát, Béla barátom utra kelt, s miután a szép alföldet és Erdélyt beutazta, a felső vidékeket is meglátogatá.

Ekkép került a regényes fekvésü Sopronba, s innen tovább X-be, hol, bár nem birt valami kiterjedt összeköttetésekkel, nehány napi mulatása alatt, a város minden rendü és rangu lakosaival megismerkedett, és előzékeny, finom modora által azoknak szeretetét s rokonszenvét nagy mértékben megnyeré.

Igy történt, hogy a város egyik legelőkelőbb családjával megismerkedvén, a városban mulatása alatt majd minden napos és szivesen látott vendég volt Bárdoss Ödön családja körében.

Mielőtt Béla elutazott volna, Bárdossék bucsú estélyre hivták meg őt, melyre a család ismerősei közül szintén sokan valának hivatalosak. (Vége következik.)

Az aranyos-megyesi vár rövid történeti vázlata.

(Képpel.)

Az ország egyik legrégibb s történelmileg is nevezetes vára, Aranyos-Megyes fekszik Szatmárnak észak-keleti oldalán, s már 1278

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

év előtt fennállott, melyet akkor Jákó várának neveztek, mivel azt a Jákó család birta; de IV. László király alatt elvesztették, mivel akkori birtokosa Jákó András megfeledkezve a király sérthetlenségéről a kalandos fejedelmet buzogányával egy rendkivüli eset következtében megdöngette, amiért tőle a vár a hozzá tartozott urodalommal egyetemben elkoboztatott, s Miklós vajdának, Móricz mester fiának a király iránt tanusitott rendkivül nagy önfeláldozásáért és hüségéért adományoztatott, ki később megyei báni méltósággal ruháztatott fel.

Miklós Móricz fiától származott unokáját, Annát Báthori László nöül nevén, 1352-dik évtől fogva két századon keresztül a Báthoriak birtokában volt. A XVI-dik század második felében Báthori Elek leányát Katalint nöül vevén Lónyay István, ez uradalom reá s halála után fiára, Lónyay Zsigmondra szállott, ki az akkori romladozó váron ujitásokat tétetett, s a villongós időhöz képeit erősséggé alakitotta; az épület homlokzatát egy emelettel fölebb emeltette, s mintegy 10—12 ölnyi magasságu tornyot emeltetett. Ez ujjitás következtében, hogy nevét e vár történetében megerősitse mesterileg kifaragott kapu homlokzatára e felirást tétette. „Anno Domini MDCXXX magnificus Sigismundus de Lonia, Comes Comitatus Krasznensis a fundamentis exstruxit.“ Ha a kiváncsi utazó ezt olvassa, a vár eredetét ez évtől számitja, pedig e följegyzés csak az ujitást bizonyitja. — Lónyai Zsigmondnak egyik leányát Annát nöül vevén Wesselényi István, női hagyományképen e vár a hozzá tartozó uradalommal birtokába esett, ki csak hamar meghalálozván, az özvegy birtokában maradt. A történelem szerint Lónyai Annát nem csekély baj érte; ugyanis: akkoriban a szatmári várban tartózkodó német-csapat gyakran bekalandozta a környéket, s ily kirándulásuk zsarolással s rablással járt, — minek következtében a szegény adózó nép Lónyai Annához fordult — ki is a vár keleti oldalán eső, ugynevezett aranyos palotában a megyei tisztviselőkkel tartott tanácskozmányban elhatározta a népet e zsarnokságtól megszabaditani; igy történt, hogy a gombás erdejében és a még maig is nevezetes vérvölgyben — Szinyér-Váralyja alatt — elbujt megyei bandérium a zsákmányolókat két tüz közé szoritva kegyetlenül lekaszabolta. — E borzasztó eset következtében Lónyai Anna a lehetőleg legrosszabbtól tartva, Erdélybe menekült.

A vár pár nap multva ez eset után — a későn érkezett segédcsapatok boszuja áldozatja lett — s a mi csak éghető volt a váron, mindent elhamvasztottak.

A mostani tulajdonosok, — Lónyai Annának első férjétől született Wesselényi Páltól származnak le, — vegyes házasság utján. — A Wesselényi család egyenes örököse Wesselényi Johanna gróf Karacsay Sándorné birja jelenleg nagyobb részét mind a várnak, mind az uradalomnak.

Legyen szabad dicsérettel emlitenünk e derék honleánynak azon véghetlen buzgalmát, melyet e ritka szépségü vár épitésére forditott — mely tetemes költségébe került; belsejében a fejedelmileg szerkezett termei s szobái a nézőt elragadják, s mig e vár külseje büszkélkedik ódonságával, belseje a mai kor szellemét tanusitja.

Itt-ott megvannak még most is a lőrések a közép nagyságu öt torony a belátható vidék; re fenséggel tekint. A várat környező mély s mintegy 20—25 ölnyi szélességü sánczból a viz kiapadt, s helyébe nyár-, akácz-, bodza- s gyümölcsfák hegyet-völgyet képeznek, mi e várkastélyt még regényesebbé teszi.

Aranyos-Megyesnek még egy történeti nevezetessége van: a szürke barátok templomának romjai. Rövidebb adatokat azonban nem állithatunk elő az épületről, mivel mint fönebb is emlitettük — a német csapatok által rommá lett várral az irásbeli hagyományok e templomot illetőleg is elhamvasztattak,

A La Trappe kolostor.

(Lásd szövegét a 434-dik lapon.)

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

— annyit mégis tudunk, hogy 1504-ben épittetett a Báthoriak által; a szürke barátok klastrommával, — a reformatio bejövetele alkalmával Lónyai István, a várnak akkori birtokosa, református templommá változtatta — melyet 1700 elejéig a reformátusok használtak, mig nem az utósó tatárjárás alkalmával — midőn a hivek az isteni-tiszteletre összegyültek, a tatár ellenség által leromboltatott — s a bent levő hivek ottan sirjukat lelék.

Lónyai Zsigmond végrendelkezése szerint itt temettetett el, hol első neje Varkucz Margaréta és anyja Báthori Katalin nyugosznak.

A vár-pinczében ma is látható Lónyai Zsigmond és Varkucz Margaréta pompás rézkoporsója, — ohajtandó lenne, hogy a vár lakója, s mostani birtokosa gróf Karacsay Sándorné, báró Wesselényi Johanna a lelkes honleány — e két koporsót a magyar nemzeti muzeum birtokába bocsátaná, — hol a derék adományozók sorába méltó helyet foglalhasson.

Aranyos nevét nyerte e kisded mezö-városocska a föntebb emlitett gazdagon aranyozott teremtöl, — mely aranyos palotának neveztetett — s mint mondják, még a vár külső falain levő párkányzatok is aranyozva voltak, — lakosai e városnak többnyire ó-hitüek, — kevesebb számmal reformátusok — s egynehány rom. katholikus, — több inteligens uri ember lakja, kik mindnyájan tetőtöl talpig derék becsületes magyar emberek.

Pap Béla.

Island és irodalma.

(Vége).

Az alpeseken oly völgyböl, mely 3000 lábnál nem fekszik magasabban a tenger szine fölött, több különböző tenyész-öveken keresztül haladunk, mig az örök hóval boritott csucsra jutunk föl. A völgyben buza és más szemes növények tenyésznek; 3000 lábon fölül erdők és rétek diszitik a hegyeket, és lejtőket; 5000 lábon fölül pedig csak eltörpült fákat és sivár legelőket találunk, melyekre csak szükségböl terelik a nyájat, sok hegyi omladék és kopár sziklafal tünik elő, mig 7—8000 lábon tul az örökös hó regiójába érünk. Meleg-övi tájakon 16—17000 lábnál kezdődik csak a hóregió, mig e magasságig a természet a növény-életre nézve még nagyobb változatosságot és gazdagságot tüntet föl.

Islandban pedig egy kis terület kivételével, a tenger szine és a hóvonal közt csak egy tenyész-öv van, a silány legelők és törpe fák öve és a hóvonal körülbelül már 1500—2000 lábnál kezdődik a tenger szine fölött.

Island magas-Alpes, melyröl nem büszkén viruló tölgy és bükkfa erdőn, s hullámzó aranykalászos buzaföldeken át pillantunk alá a verőfényes völgybe; csupán szegényes legelöi és kopár hegyei tükröződnek vissza a szürkés és hideg oczeán hullámain.

Midőn Islandhoz közeledtünk borzongás fogott el azon gondalatra, hogy itt hosszabb ideig kell tartózkodnom.

Szine is, meddig csak a szem ér, komor s határozatlan.

Mintegy két mérföldnyire lehettünk még az islandi parttól, midőn egy távol sötét hegylánczon fölül emelkedő magányos hegygerincz tünt szemünkbe, mely csucsától fogva a meddig csak belátható, hóval van födve, és az elötte fekvő hegyek meredek vonalban válnak el töle; miért föl kellett tennünk, hogy tágas völgy terjedt el köztük és az elszigetelt hegy között és ez utóbbi már jó távolságra a parttól fekszik, magassága is ha nem egészen akkora, mint a föntebb emlitett Eyjafialla-jökul-é, mégis jelentékeny. Mig a többi hegyek csucsai szépen kivehetők, ezét felhő fátyolozza el; és különös szép alakja van. De mégsem e tulajdonai azok, melyek által a közfigyelmet magára vonja.

A matrózok, kik eddig nem érdeklödtek semmi iránt, most még rendes munkájukat is félbeszakiták, és szemüket azon hegyre szegezték. Az utazók is türelmetlenül tódultak hajónk távcsövéhez, hogy azt a hegyet bámulhassák. Mi csodás van e hegyen? Világhirü hegy ez: a Hekla, a tüzokádó Hekla!

E név bizonyos mély tisztelettel szájról szájra szállt; mindenkit a komoly félelmesség bizonyos érzése fogott el, midőn maga előtt látta a természet e csodás műhelyét, hol e tüzokádók ölében évezredek óta az egész világtól elszigetelve folytatja titkos müködését.

Már az iskolában jól megtanultuk Európa három tüzokádó hegyének neveit: Vezuv, Aetna, Hekla, s milyen erős vágyfogta egyszer az életben, ilyen hegyet láthatni; de különösen a Heklát, mely már a távol északi és elszigetelt fekvésénél fogva leginkább kelti föl e vágyat, melyet itt teljesen kielégithet az utazó, miután jó ideig legeltetheti rajta szemét.

A Heklát kivéve, a hátra levő két mérföldön ismét egészen egyhangu a tájkép, mindenütt a legkülönbözöbb alaku, hóval-, jéggel boritott hegyek, szirtek, sziklák, melyek majd góth várromok, majd magas tornyokhoz, lőrésekkel ellátott várfalakhoz stb. hasonlítanak. De Island körül vagy benne utazzunk, mindenütt eszünkbe juttatja nevét: Islandot, a jég országát.

Island szigete, jelenleg a dánok birtoka, az északi atlanti oczeánon fekszik 63° 24′—66° 33′ ész. széless. és 6° 30′ nyugati s 4° keleti hosszuság között Ferrotól, melynek nulla délköre keresztül megy Islandon.

Tömérdek jeges hegységeit négy főcsoportba oszthatni; melyek közül az egyik többnyire tüzokádó; ide tartozik a Hekla.

Közvetlen összeköttetésben e vulkánikus erőkkel vannak a meleg vagy forró álló vizek (Langar) és a forrón bugyogó ásvány források (Hverar), melyek Islandon oly számmal találtatnak mint sehol a világon.

Ezek az egész szigeten elterjedt meleg források közül a leghiresebbek a két Geiser.

Az islandi természet halotti csendét a hegyekröl szilajon leömlö patokok és folyók robaja szakitja meg némileg.

E folyók ritkán 15—20 mérföldnél hosszabbak; de e rövid futás alatt is a Lagurfljot 4—600 láb széles lesz, és iszonyu pusztitásokat tesz.

Az egész 1870 □ mérföld területü sziget lakosainak számát jelenleg mintegy 67,000-re tehetjük; ugy, hogy az összes területetet tekintve 35 ember, vagy csak lakható részét véve, mely mintegy 764 mérföld, 85 esik egy-egy mérföldre.

A lakosság gyérségének okai a mostoha természeti viszonyok, nagy országos szerencsétlenségek, minök gyakori járványos betegségek, a vulkánok pusztitásai, egésségtelen életmód, éhségek és több efélék. Az 1707-dik évben a himlö 50,000 lakos közül 18000-et pusztitott el.

Ami az islandi nép eredetét illeti, a nagy german-törzshöz, közelebbröl pedig a scandináv családhoz tartozik, melyet, mint a Färö-szigetek lakosai, még egész tisztaságban és eredetiségben képvisel.

Magas termetü, izmos emberek, csöndes, komoly, ovatos modorral s egyszerü szokásokkal; a társalgásban mindenkit tegeznek; vendég és szabadságszeretök, czivakodók, és makacsul ragaszkodnak az ösi szokásokhoz, valamint véleményükhöz is.

Nyelvük még most is a régi norvég nyelv, melyet islandinak neveznek, és ki hinné, hogy e rideg jégfészkekbe szorult maroknyi nép oly régi irodalommal (az Eddák) és müveltséggel bir, melyért bármily müvelt nagy nemzet irigyelheti. Az islandi nagyon szeret olvasni; a helyi viszonyoknál fogva falusi iskolák nincsenek, de a szülök maguk tanitják gyermekeiket; és az egész szigeten alig találni oly embert, ki olvasni és irni ne tudna. Föiskola csak Reykjavikon van. Több ujság is megjelen Islandon.

Csak nagyobb kereskedési helyeken szebbek és városias külsejüek a házak. A templomok közül is csak kevés, mint például a Holari székesegyház van köböl.

Eledelük is nagyon egyszerü; nemzeti ételük a Skyr, turóféle, melyet nyáron frisen esznek, télre pedig hordókba sajtolják, mit aztán tejjel vagy tejsürüvel eresztenek föl. A száritott halat nem főzik, se nem sütik; hanem kövek közt lapitva vajjal eszik.

A hust nem szeretik; de annál jobban a pálinkaféléket.

Ép oly egyszerü ruházatuk is, mint nagyrészt durván készitett bárányborböl és gyapjuszövetböl készitenek.

Mind ebböl kitünik, hogy iparuk és kereskedelmük is kevés czikkre szoritkozik. Az islandi fö kereseti forrása a halfogás és a halzsir; a világhirü islandi moh is jelentékeny kereskedési czikk, melyböl ottan tejjel valami daranemü ételt készitenek, és az északkeleti vidékeken kenyér gyanánt használják.

Az összes kereskedés az 1854-dik évig királyi monopolium volt, most pedig az egész dán területre nézve szabad; idegenek csak igen magas vám mellett kereskedhetnek Islandon.

Az összes beviteli kereskedés jelenleg mintegy 560,000 tallérra, a kiviteli pedig 840,000-re tehető.

A kormány a lehető legszélesebb önkormányzatot enged az islandiaknak.

Minden második évben Reykjavikon Althing ül össze, melyre a kormány hat, a nép husz, többnyire földesuri képviselöt választ. Islandon nincsenek most erősitett helyek, a régi várak mind romba dőltek; de századok óta a geologusok kedvencz látogatási helye volt.*)

* * *

Ha az islandi nép, lakhelye sajátságainál s ős eredeti életmódja és szokásainál fogva fölkelti maga iránt érdekeltségünket, azt még jóval fogja növelni története és régi irodalma, melynek legbecsesb részét a nép- és hősköltészet teszi.

Rövid ismertetésüknek szenteljük czikkünk hátralevő sorait.

Emlitettük volt, hogy Island első lakosai kalandorok voltak, kiket uralkodói zsarnokság tett bujdosókká.

Norsen Nadodr-t vagy Nadock-ot emliti a hagyomány elsőnek, ki Norvégiából vetődött e jeges szigetre 861-ben K. u., melyet a nagy hótömegek után Snioland- vagy Snaeland-nak (hó-országnak) nevezett el. Három évvel később Gordar nevü svéd, látogatta a szigetet; öt követte Flocko vagy Flake ismét Norvégiából, ki a szigetet a partjain összetoluló jéghalmazok miatt Jeeland-nak (Eisland) jégországnak nevezte; 874 körül Ingulf és Hiorleif norvégi nemesek nagyobb gyarmatokat alapitottak rajta és 881-ben Stallagrim, Völlduf ki-

*) Anderson 1746-ban, Horrebow 1753-ban később Troil, Olaffen és Povelsen, Eggers, Plum, századunk első felében Mackenzie, Garlieb, Henderson, ujabban Gliemann, Schleiszner, Erslov, Winkler 1861-ben, Preyer és Zirkel 1862. Ez utazók mind többékevésbé becses müvekot irtak Islandról.

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

rály fia, nagy területet foglalt el és népesitett be Islandon. Harald-nak a kivándorlást tiltó törvénye daczára, a gyarmatosok száma a X-dik század első negyedében már a 80 ezret is meghaladta. Ulfliot 928-ban az uj népnek egészen demokratikus elveken alapuló alkotmányt adott.

Ez alkotmány szerkezeténél fogva évenkint uj kormányfőnök vagy elnök (Lagmann törvény-ember) választatott, ki a nemzeti képviselet által hozott törvények végrehajtója volt; az első Lagmann maga Ulfliot volt.

Több hittérítő hosszabb működése után, kik közül nevezetesen Thoswald Kodransons (981 óta) tünt ki; 1000-ben országvezetesen a költészet gyorsan terjedtek és fölvirágzottak.

Sok fiatal islandi külföldi egyetemeken szerezte meg a müveltséget. A tizenharmadik század első felében már az aristokratia annyira megerősödött, hogy többszöri lázadásai által veszedelembe ejtették az eredetileg demokratikus alkotmányt; és a tömör párt az ősi alkotmány megsemmisitésére czélzó működése hosszan tartó véres viszályokat szült.

Sikerült ugyan a nagy és tudós hazafi, Snorri Sturlusonnak, ki a skandináv történet tanulmányozása végett sokáig élt Norvégiában és Svédországban, hol miniszter is jólét és a költészet is hanyatlásnak indult volt.

Egyet azonban meg kell adni ez eredeti népnek, hogy mindenkor a legerélyesebben törekedett ősi jogainak fentartására és a dán kormány is kénytelen volt e törekvésüket illően tisztelni. Ezt különösen tette, valahányszor Islandról lázadási mozgalmak hire jutott el Kopenhágába.

Nagy elszigeteltségükben az islandiak őseik erkölcseit és szokásaikat, a vallási és hőskorból való hagyományokat leghivebben és legtovább őrizték és tartották meg a többi skandináv népek közt, melyekhez a római-keresztyéni szellem sokkal könnyebben hathatott el. Az

A czukor-nád aratása.

(Lásd szövegét a 436-dik lapon.)

gyülési határozat által a keresztyénség elfogadtatott állam vallásnak, és 1057-ben Island első püspökje, Islof székesegyházat épittetett Skalholton. A tizenkettedik század elején egy második püspökség alapittatott Holumban, hol szintén székes-egyház épült, és mindkét püspöki székhelyen iskolák is alapittattak.

Islandról a keresztyénség Ó-Grönlandra is elterjedt, melyet az islandiak nemsokára uj hazájukban való telepedésük után fedeztek föl.

Az Ulfliot által szerzett alkotmány majdnem három századig állott fenn sértetlenül; mialatt a szigeten az ipar és kereskedelem gyorsan fejlődött, és a vagyon és jólét rendes kiséröi: a közmüveltség, irodalom és nelett, végre a viszálkodókat megbékéltetni, mire a haza iránt szerzett érdemeinek elismeréseül Lagmannak is megválasztották; de midőn 1241-ben halálos ellensége, Gissur által meggyilkoltatott, a villongás a pártok közt annál nagyobb szenvedélyességgel tört ki, és azzal végződött, hogy a kétségbeesett és zaklatott nép 1261-ben V. Hakon norvég király uralma alá vetette magát, oly föltétel mellett, hogy a király és a nép jogai utódjai alatt is változatlanul maradjanak fenn.

Norvégiával együtt Island is 1350-ben Dánia uralma alá jutott, mióta dán helytartók által kormányoztatott.

Ez idő óta kevés fényes lapot irhatnak Island történetéről; valamint ekkor már a régi északi hitregészet, az Ázok tana alapján nött föl az islandi költészet erőteljes fája.

Az islandiaknak a nyáron át folytatott vész- és kalandteljes életmódja felkölté és táplálta a képzeletet, mely a hosszu téli esték alatt a csöndes házi tüzhely mellett körben ülő merész tengerészek elbeszéléseiben uj hitregészeti és hősköltemények teremtett, a régieket pedig bővitette és gyakran átalakitá.

Ekkép fejlődött ki a keresztyén-romantikus befolyásoktól egészen függetlenül az eredeti islandi költészet, mely a világirodalom legsajátságosabb tüneményei közé tartozik.

„Az északi költészetben" mondja a svéd történetiró Geijer, „az érzés és képzelő erő inkább mélyek, mint ragyogók, mi által más né-

A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

pek töltészetével összehasonlítva eleinte rideg-nek és darabosnak látszik. E benyomás a hires olasz költő Alfieri nyilatkozására emlékezteti az embert, mely szerint fenséges rémület fogta el Skandinávia ege alatt a halotti csendre, mely az északi természetben uralkodik.“ E rövid és szabatos jellemzés még azzal kiegészítendő, hogy az ó-északi költészet tulnyomólag epikai.

De e költészet nem szereti Homer hosszu menetü epikai hangját, hanem a rövid, erőteljes és inkább darabos nyelvet.

A benne uralkodó képzelet mint maga az északi természet, komor, verőfénytelen, egyhangu, de magasztos végtelen egyformaságában és rideg csendében, erejében félelmes és erőteljes, bár szabálytalan alkotásaiban megható. Mint minden ős eredeti költészetnek ez epikainak tartalma is a hitregészet (Mythologia) és hőskor. E tartalom szerint a régi islandi költészet a következő két fajtára oszlik: papi énekek és hős mondákra, melyekhez, mint harmadik a skáldalok csatlakoznak.*) Az első két faj az utóbbihoz oly viszonyban áll, mint a müköltészet a népköltészethez.

Az ó hitregéket és hősmondákat azon gyüjtemény tartalmazza, mely az Edda**) Saemundar hins frôda, bölcs Saemund Eddája czim alatt ismeretes.

Saemund Sigfusson, egy islandi tudós, ki széles ismeretei által a bölcs melléknevével diszittetett föl, s 1133-ban Odde ősi jószágán halt meg, gyüjté össze hihetőleg e becses költeményeket, melyeknek kézirata csak a 17-dik század közepe táján Brynjulf Svendsen, skalholti püspök által fedeztetett föl, és mentetett meg az örök feledéstől.

A dalok szerzői ismeretlenek, sőt az egyesek korát sem lehet meghatározni.

A mi legközelebb az Edda mythologiai énekeit illeti, azok olyanokra oszlanak el, melyek nagyszerü képekben az Az-ok hitregészeti tanát egész terjedelmében tárgyalják, és olyanokra, melyekben csak egyes mythusok.

Az elsők közül a legrégibb és egyszersmind a legjelentékenyebb a Völuspa azaz Völa vagy Wala jósnő visiója, ki mythusi hangon és sebes menetben az északi hitregetan egész folyamát adja elő az Az-ok általi történt világ teremtéstől fogva, a világ elpusztulásáig (Ragnarök: istenek alkonya). Azon Edda-énekek pedig, melyek csak egyes mythusokat tárgyalnak, különösen Baldur isten tragikus sorsát zengik.

Azon hősköltemények közül pedig, melyek a Saemund-féle Edda második részét teszik, epikai erő és nagyszerüségre nézve különösen azon három tünik ki, melyek az északi Helgi-mondát tartalmazzák. Ezen monda után legnagyobb érdekűek azok, melyek tárgya a Sigfrid- és Nibelungen mondák; ezeknek skandináv alakja azonban nem tekinthető eredetinek; hanem kétségeken kivül, hogy Németországból terjedtek el az észak felé, hol sokféle átalakuláson és más mondákkal összeolvadáson mentek át.

Az idők folytával az ó-skandináv epikai költészet határozottan történeti irányt vett, a mythust és mondát inkább csak költői ékességnek használván föl.

Ez irányban leginkább a Skaldok kezelték a hősköltészetet, kik az északon a fejedelmek- és néphez oly viszonyban állottak, mint a minstrelek Angolországban, és a troubadourok Francziaországban. A skáldok termékeny működése a nyolczadik század végétől a tizenegyedik századig terjed; de a skáld költészet legszebb virágzata a tizedik századba esik.

A legrégibb történetileg hiteles skáldnak az „agg“ Bragi tartatik; kivüle még vagy husznak nevét tartotta fenn a történet.

Eleinte a skáldok csatákban is hősileg harczoltak s a kalandor tusákat aztán dalaikban megörökitették; később pedig ugy mint a Troubadourok és Minnesängerek inkább czéhbe állottak össze és a muzsák kegyes ajándékot, a költészetet a fejedelmeknek és nagyuraknak aljasan hizelgő mesterségévé alacsonyiták le.

Islandba a skáldköltészet legtovább megtartotta méltó hangját; a tizenkettedik század közepe táján azonban itt is hanyatlás- és elfajalásnak indult.

A skáld költészet a történeti hüség után törekvésénél fogva az átmenetet képezte az islandi történetirásra, mely ága Island irodalmának szintén nagyon gazdag.

Az islandi történeti irodalom oly munkákra oszlik, melyek csak Island történetét a Färő, és Orkney-szigetek- és Grönlandéval együtt tárgyalják (Islendinga sögur), és oly munkákra, melyek Norvégia, Dán- és Svédországok történetére is kiterjednek (Fornmana sögur Nordlanda).

Természetes, hogy a történetirásnál a költészet még nagy szerepet visz. Legbecsesebb gyöngyét a föntemlitett Snorri Sturluson ily czimü hires munkája teszi: „Noregs konunga sögur“ Norvégia királyainak története, a kezdő szavak után közönségesen Heimskringla-nak (Világkör) nevezve.

E mű méltó társa Saemund Edda-jának, és tartalomra s formára nézve az ó-észak teljes merészségét és szilaj erejét tükrözteti vissza. Egyik gyönyörü része minálunk is ismeretes lett: a Tegnértől remekül átdolgozott Frithiofssage.

Az eredeti költészetet a tizenharmadik századtól fogva a keresztyénség befolyása alatt mindinkább azon szellem nyomván el, amely akkoron egész Európában az uralkodó volt, a latin nyelv egyszersmind az irodalmi levén az islandi s átalában a skandináv ép, erőteljes, a természet fris forrásából fakadó hanghoz szokott muzsa elnémult, mig később a 15. és 16-dik században uj alakban, a nép költészet egyszerü mezében és hangján szólalt meg ismét, és a népdalok oly gazdag gyöngyfüzérét foná, mely a jelenkori irodalom-buvárok kedvencz tanulmány tárgya, és a mi népköltészetünk méltó vetélytársa. Örömest időznék még tovább Islandnak, a természettől oly csodálatosan alkotott tenger leánynak, valamint népe és irodalma ismertetésénél, melyek mind oly eredeti és sajátságos alakban és formában lépnek szemünk elé; s kinek nem jutott a szerencse, hogy Islandot láthassa az legalább eredeti költészetével örömest foglalkozik; de az előmbe szabott tér elfogyván a skandináv költészet részletesebb ismertetését más alkalomra kell halasztanom; mely annál inkább megérdemli figyelmünket, minthogy egy nem rég megjelent färöé gyüjtemény egy becses Atilla-mondát is foglal magában.*)

Dallos Gyula.

*) Skald v. Skálld = költő, dalnok.

**) Edda = déd-ös, ősanya.

*) Források: a skandináv irodalomhoz az eredeti munkákon kivül: Simrok, ältern und jüngern Edda nebst den mythischen Erzählungen d. Skalda übers. u. erläut. 1851. Ettmüller über die altnordische Literatur; — Leimburg, skandinavische Bibliothek; Willatzen, Alt-isländische Volksballaden und Heldenlieder der Färinger; és több átalános irodalomtörténet.

A La Trappe kolostor.

(Képpel).

„Szemléljétek“, ugymond Chateaubriand „a keresztyénség szelleme“ czimü munkájában, — „szemléljétek a zsákba öltözött barátokat, kik maguk ássák meg sirjukat. Nézzétek miként vándorolnak, mint árnyak, a nagy Mortagne erdőségben és a magányos tó partjain. A némaság lakik bennük, avagy ha találkozás alkalmával egymást megszólitják, az csupán egy tompa „memento mori!“ (gondolj rá, hogy meg kell halnod!) E szigoru keresztyéni szerzetek tevékeny iskolái valának az erkölcsnek, századok öröm-élvezetei között. Magasztos példáit mutaták a legszigorubb vezeklésnek és az emberi szegénységnek, a bün és a szerencse szemei előtt.

„Egy haldokló trappista, mily dicső látvány! mily magas bölcsészet! mily intés az emberiség számára! A templom szentélyében, szalmára és hamura kiteritve, a körülte némán összegyült barátokat erényre intvén, mig a halálharang végküzdelmét kiséri. A tulélők rendesen megkisérlik a halállal küszködőt rábeszélni, hogy bátran váljék el az élettől; itt azonban a haldokló beszél a halálról. Az örökkévalóság kapujánál jobban kell azt ismernie és gyönge hangon inti testvéreit a vezeklésre. Ki nem reszketett, ha a vallásos embert, ki oly szent és kegyes életet élt, a halál közeledtekor, lelke üdve iránt kétségbeesni látta? — A keresztyénség a sirtól minden erkölcsét elvette. A halál által az erkölcsiség nyer életet.“

Chateaubriand ez eszméi azok, bármit gondoljanak is felőlük, nyilvánosan azok, melyek Rancé abbét e rend megállapitására serkenté. Bouthilier de la Rancé fiatalsága fénykorában, fájdalmas meghasonlába esvén a világgal, vagyonát felosztá a szegények közt, minden más dolgával fölhagyott, s a cisterciták La trappei kolostorába vonult vissza, melynek már mint gyermek, apátja volt.

A trappe szó csapdát jelent. Az apátságot 1122-ben II. Rotron alapitá egy hajótörés emlékeül, melyből az ég megmenté. Hogy ez eredetre visszaemlékezzék, a templomnak a felfordult hajó alakját adá. Szent Bernát a clairvauxi első apát, később ide hozta saját rendje szerzeteseit. Ezek a szigoru szabálytól már messze távoztak, midőn Rancé apát által ismét visszavezettettek. Nagy akadályokra talált, nem csak a vallásosak részéről, hanem a pápáéról is, ki vállalatát franczia örültségnek nevezé. —

Rancé apát ujitásának czélja volt az embereket nem csak minden örömtől, hanem minden földi tekintet és érzelemtől elmetszeni. Hogy az élet hü képe legyen a halálnak.

Első gondja volt az épületet, mely a beomláshoz közel volt, ismét fölépiteni. A testvérek kőmüvesek és cserepezőkké lettek, s később földmüvelőkké. — De la Rancé la Trappeban halt meg, miután harmincz évet töltött elvonultságában. Ujitása által hiressé lett, és II. Jakabot, Bossuet-t, Mabillont és a királyi család hercegeit kolostorának meglátogatására birta.

Francziaországban ma még sok Trappista kolostor van. — Képünk ama kolostort tünteti föl, melyben la Rancé a szigoru lemondást ujból visszaállitá. Trappe mére névvel ruházták föl ezt, miután az ismét helyreállitott rendnek bölcsője és a hagyományok levéltárává lett.

E szerzetesek két osztályba sorozvák: atyák és convertita testvérek. Az elsők csupán vallásos cselekvényekkel foglalkoznak és a kertészettel; a többiek a földet müvelik, a házi dolgokról gondoskodnak és kézmüvekkel foglalkoznak. Az atyáknak fehér, a convertitáknak barna csuklyájuk van.

A trappisták napja reggeli két órakor kezdődik; a prior a reggeli harangot meghuzatja, és aztán misére megy. A lelkész fehér gyapot mise-ruhát hord; az oltár nincs fölékitve; minden az isteni szolgálatra használt esz-

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

köz fából van; az ének meglehetős egyhangu recitativa.

A nap többi részét munkával és lelki gyakorlatokkal töltik. A szerzetesek bizonyos órákban összegyülnek kegyes olvasásra, és hogy a rendszabályok ellen elkövetett hibákért hangos szemrehányást tegyenek.

Napjában csak egyszer étkeznek; de az ebéd egy részét estére eltehetik. Ételeik egyszerüen készitvék, s zöldségnemüek és fél font barna kenyérből áll. Minden trappistának van egy teritéke és pohara, sótartója, fából; és törülközője, vászonból. A szerzetesek egyike az étkezés alatt előolvas.

Este visszavonulnak, mindenik saját cellájába. Ágyuk két szál deszka-, szalmazsák- és hasonló párna- s könnyü takaróból áll.

Nem foglalkoznak, mint a közvélemény és Chateaubriand is tartja, sir ásással, hanem a templom udvarán folytonosan készen áll egy nyitott sir, a legközelebb meghalálozandó befogadására. A halálozás szertartása épen ugy megyen végbe, mint a keresztyénség szelleme szerzője elbeszéli, de nem a templomban, hanem a beteg szobában. Midön a haldokló utósó lehelletét kiadta, tulajdon csuklyájában a sirba helyezik és sirja fölé fa keresztet állitanak, melyre az elhaltnak neve, kora és a szerzetben töltött ideje van följegyezve.

A trappista szerzetbe való fölvételre egy évi noviciatus szükségeltetik, melynek elmultával a belépendőt a templomba vezetik, hol haját levágják. A hajat elégetik és hamvát egy tóba dobják. Ezzel minden a világgal való egybeköttetés megszünik rá nézve.

Az utazókat a la Trappe kolostorban egy testvér fogadja, ki megtartá a jogot beszélni. A kolostort minden utas meglátogathatja, az étkezésben, s minden vallási gyakorlatban részt vehetnek.

I. Napoleon Moskauban.

Délután két óra volt september 11-én 1812, mikor a franczia hadsereg az oroszok szent városát megpillantá, s mint tizenöt évvel az előtt az egyptomi pyramidokat üdvözlék hangosan, százezer torok viszhangzá: Moskau! Moskau! Midőn a város feltünt aranyozott födeleivel, tornyaival, minden el volt felejtve; el a borzasztó s véres győzelem a Moskwa vize mellett, mely magát a győztes sereget is aggályteljes rémülésbe ejté. Franczia-ország ekkor, miután egyik karját az indiai Oczeán után nyujtá, a másikkal az északi tengert akarta elérni, nem ismerve akadályt, sem a homok, sem a hó pusztákban.

A föllelkesült katonaság, szokása ellenére, sorait elhagyva előrenyomult; maga Napoleon követte példájukat, arcza kiderült, a kimondhatlan örömérzet dicsfénynyel sugárzá körül homlokát, fölemelkedett kengyel-vasában, s ajkain önkénytelenül e szavak siklanák ki: Moskau! Moskau! De csak hamar felhő árnyazta be homlokát, visszaült nyergébe s tisztán olvasható volt vonásaiból e gondolat: ideje is volt már!

Napoleon azon reményben ringatta magát, hogy a városból küldöttség fog eléje jöni, hosszú összszakállú vének, zöld ágakat tartó fiatalszürek, ezüst tálczán magukkal hozva a szent város kapujának arany kulcsát. De mindebből mi sem következett be. Minden csöndesnek, kihaltnak látszott, mintha a város mély, örök álomba merült volna; csak a hollók kerengtek seregesen s szálltak le a födelekre, fekete gyászos szönyeggel vonva be azok aranyozásait.

Lassankint Moskau ellenkező oldalán sürü tömeg lesz látható, mely mint duzzadt folyam már hullámzik, tovább tovább. Napoleon sas szemeivel a hullámzó tömegben az orosz sereget ismeri föl, mely a Niementől Moskauig hátrálva menekült s most keletnek tart.

E pillanatban a franczia hadsereg, mint szárnyait kiterjesztő sas, jobbról Eugen, balról Poniatowszky vezérlete alatt kezdi a várost bekeriteni, mig Murat a nyugtalankodó Napoleont folyvást szemmel tartva, a külvárosig hatol, de hódoló küldöttség csak nem mutatkozik.

A törzstisztek mind a császár köré sereglenek, a császár nyugtalansága őket is aggasztja. Napoleon látja a gondtól barázdált homlokokat, s az aggályos arczokat.

„Türelem, türelem!“ szól gépszerün „ezek az emberek oly vadak, hogy talán még azt sem tudják, miként kell meghódolni.“

Ezalatt Murat a városba nyomult. Napoleon nem várhat tovább, utána küldi Gorgaudot, ki lovát megsarkantyuzva, sebes vágtatva elrohan s Murat-ot épen akkor éri be, midőn Miloradowits orosz tiszt jelenti a nápolyi királynak, hogy vezére a városnak rögtön üszköt vet, ha az utócsapatnak időt nem engednek a visszavonulásra.

„Hadd menjenek! mondá Napoleon. Egész Moskaut akarom, a leggazdagabb palotától a legszegényebb kunyhóig.“

A császár még mindig várja, hogy e megbüvölt város lakói eleibe jőnek. Minden várakozás haszontalan, s a tisztek azon csodálatos hirrel térnek vissza, hogy Moskaut a lakosság egészen odahagyta. De ennek Napoleon nem ad hitelt; kémlel es fülel, — pusztai magány; ő a sirásó a város kapuinál: mely Pompéji vagy Herculanum.

Még mindig reméli, hogy mint Brennus a Capitoliumban, a szenatorokat curuli székeiken ülve találja. Végre a városból senki sem jő ki, csak a kik engedélyt nyertek a menekülésre, az egyik oldalon Eugen, a másikon Poniatowsky által ujra körülvétetni parancsolja. A két hadtest mindig jobban nyomul előre s Moskaut bekeritik; ekkor a moskaui herczeget előre küldi a gárdával, hogy a város szivébe nyomuljon. Maga, meddig csak lehetett késve, mintha önszemeinek sem akart volna hinni, — elhatározza, hogy a Drogonitoff kapun bevonul. Hivatja tolmácsát Deborguet, ki jól ismeri Moskaut s meghagyja, hogy oldala mellett maradjon. Csak a léptek egyhangú zaja által megtört csendben, előre hajtott fejjel tudakozódik az elhagyott emlékekről az üres palotákról, s az árva házakról. Majd az eltévedéstől félve az épületek tömkelegében, megállapodik, s lováról leszállva, egy nagy vendéglőt választ elöleges szállásaúl, a mely épen oly elhagyott, mint a város többi része.

Alig foglalta el az épütetet, parancsai gyorsan következnek egymásra, mintha csak harczmezőn ütött volna tanyát. Erzé hogy ezen elhagyatottságnak, s halotti csendnek, mely előtte rémitőbb volt az ellen jellenléte és zajánál, ellent kell állnia. A trevizói herczeget a tartomány kormányzójává nevezi; a danzigi herczeg a czári palotát (Kreml) foglalja el s átveszi annak felügyeletét; a nápolyi királyt, hogy az elleut szem elől el ne veszitsék, annak üldözésére küldi, oly meghagyással, hogy az elmaradozókat felfogván, hozzá küldje.

Beállott az éj s Napoleon azon mérvben lett komolyobb a melyben az éj sötétebb. A Konna-kapunál nehány lövés hallatszott; Murat hadteste volt az, mely — miután 900 mértföldet hagyott maga után, s hatvan csatát állt ki s a czárok városán oly könnyen vonult át, mint valamely jelentéktelen városkán — a wladomiri uton utolérte a kozákokat. Mondják, francziák jöttek, kérve a kegyelmet, hogy császárjukkal szólhassanak. Napoleon maga elé bocsátja s mohón kérdezősködik tőlük. De már első szavaikra összeránczolja homlokát, felugrik helyéről, s kétségbe vonja a tudósitás lehetőségét. Valóban ritka, csodás dolgot beszélnek; szerintük Moskau saját fiai által megsemmisitésre van elitélve. — „Az lehetetlen!“

Reggel két órakor jelentik, hogy a kereskedelmi csarnokban az az a város legpompásabb részében tüz ütött ki! Rostopschin borzasztó fenyegetése teljesülni kezd, csak Napoleon nem hitte még s szerinte a tüz valamely katona vigyázatlanságának eredménye; parancsok s futárok egymást érik. Megvirradt, de a tüz még nincs eloltva, mert a mi csodálatos sehol sem találnak fecskendezőket.

A császár maga is a veszedelem helyére siet, s ott újra úgy nyilatkozik, hogy az egész dolog Mortiernek, és a fiatal gazdának hibája, mindennek a katonák vigyázatlansága az oka. Ekkor Mortier egy egészen elzárt házat mutat neki, amely magától, mintegy titkos varázsütésre égni kezd. Napoleon egyet sohajtva, lehajtott fővel lassan haladt föl a lépcsőkön, melyek a czári palotába vezetnek.

Végre hát elérte oly forrón ohajtott czélját; előtte fekszik a czárok őslaka, jobbról a szent Mihály temploma, hol azok hamvai nyugosznak, balról a senatus s a patriarchák palotái.

Belép a palotába, de annak sem olasz izlésre mutató épitészeti modora, sem tágas fényes termei, melyeken áthalad, sem az elragadó kilátás a Moskvára, az ezer szinü háztengerre, aranyozott tornyokra, ezüstözött kupokra, rezes födélzetekre — nem képes őt merengéséből felzavarni. Nem Moskvát foglalta el, hanem annak csak árnyát, kisérteties csalképét. De hát ki ölte meg, ki volt a gyilkos?

Később ujra jelentik, hogy a tüz el van oltva. Ismét egy uj ellen győzetett le. Szerencséje még mindig Caesaré. Valóban nem tekintve az égést, az elhagyottságot, minden ugy ütött ki, mint előre számitá.

A tudósitások egymást érik. A czári palota fegyvertárában 40,000 angol, osztrák s orosz fegyver van; körülbelül 100 ágyu, lándsák, kardok, öltözetek s győzelmi jelek találtattak, melyeket a török és persáktól nyertek. A falakon kivül magányosan álló épületekben 4,000 mázsa lőport s több mint 1 millió font salétromot fedeztek föl. A nemesség elhagyta patotáit s a butorozott termeket a fötisztek foglalják el. Több ily kastélyban leveleket találtak, melyben az orosz urak jelenték, mihelyt az első zavar elmulik, visszatérnek s addig lakaikat a franczia nagylelkűségre bizzák. A raktárak tele vannak élelmi szerekkel, 250,000 ember áll vendelkezés alatt, itt csak ki lehet a telet húzni. Franczia-ország hajója, mely észak tengerének meghódítására vitorlázott el, hat hónapig a sarkjég közé fagy. A tavaszszal a háború s a háborúval a győzelem újra kezdődik.

Igy altatta magát Napoleon, elnyomatva gondjainak árja s reményeinek dagálya álal.

Éjféltájban ujra e szavak hallhatók: „Tüz van, tüz van!“

A szél északról fuj s a tüz a város északi részén ütött ki. A vételen éleszti a lángokat, a szél előre hajtja s mint lángáradat nyomul a czári palota felé, már tüzsziporkák hullanak annak födeleire s a falak mellett fölállitott ágyütelepre, midőn a szél keletről fordul. A tüz más irányt vesz, de folyvást terjed. A keleti oldalon is kigyuladt s mint az első, a szél segitségével erőre kap. Azt lehetne mondani, hogy a két helyen támadt tüz találkozási légyottja a czári lak s mintha a tüz is, egyetértve az oroszokkal, Napoleonra törne. Tovább nem lehet kétség, az ellen uj megsemmisitési tervet készitett.

**

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

Majd helyenkint uj tüzoszlopok támadnak, melyekből a láng, mint tüzes lándsa emelkedik föl; a szél a tüzet dühös kigyóként nyomja előre. A sziporkák körülczikázzák a czári lakot s ugy látszik, mintha láva-ár folynék bennük. Minden pillanatban uj erek dagadnak ki a lángtengerből, melyek viszont hamar elterülnek. Azt gondolná az ember, hogy a föld háborog s tüzet hány; már többé nincs gyuladás, hanem mérhetlen lángtenger, beláthatlan áradat az egész, mely egyre nő, borzasztón közelg s már úgyszólva a czári lak lábait nyaldossa.

Napoleon az egész éjet a tüzroham elfojtásával tölti el; de ereje, lángesze megtörve, egy titokteljes daemon növeli azt. Scipio midőn Carthagót égni látá, Rómaért remegett.

A láthatárra feljött nap megvilágositja az éj borzalmait. A tüz bevégezni kezdi pályakörét s a segitni akarókat maga előtt hajtja, közelebb közelebb a palotához.

September 14 és 15 közti éjszaka, azaz a megszállás éjén, egy bomba-forma tüzgolyó szállt Trubeczkoi lakára s azt lángba boritá. Kétségkivül ez jeladás volt, mert ugyanazon pillanatban kigyuladt a börze s még a város két-három pontja, az orosz rendőrök kátrányos lándsája által segitve; gyujtó granátok majd minden kályhába valának elrejtve s ha a fancziák tüzet gerjesztének, ezeket gyujták meg s elpattanva kettős kárt okoztak, megölték az embert s elperzselték a menhelyet adó házat. A katonák egész éjjel nem tesznek egyebet, mint házakba menekülnek s látniok kellett, mint gyuladt ki magától minden látható ok nélkül a ház, melyet csak iként hagytak el, vagy épen az, melybe lépni akartak. Moskwa, mint a bibliai elátkozott városok, egészen az enyészetnek volt szánva, azzal a különbséggel, hogy a tüz a helyett, hogy az égből szállt volna alá, a földből tört elő.

Napoleon elvégre engedni s elismerni volt kénytelen, hogy a gyuladások egy akarat s talán egy kéz müvei. Kezével izzó nedves homlokát érinti s önkénytelen felsohajtva szól: „Igy folytatják a háborut. Mi tévedtünk a sz. város müveletlenségében, a modern oroszok még mindig a régi scythák.“

Parancsot ád ki, hogy mindenkit elfogjanak, kihallgassanak s fóbe lőjenek, kit a gyujtáson rajtkapnak. A régi gárda, mely a czári lakot tartá megszállva, fegyverbe szólittatik; a lovakat fölmálházzák, a társzekereket elkészitik; végre minden ott van, hogy a várost elhagyják, melynek oly messziről jöttek látogatására és a melytől oly sokat vártak.

Félóra mulva jelentik a császárnak, hogy parancsai teljesitve vannak. Vagy husz gyujtogatót elfogtak, kihallgattak s fóbelőttek, kik azt vallották, hogy számra 900-an vannak s a kormányzó Rostopshin, mielőtt a várost elhagyta volna, meghagyta, hogy rejtőzzenek el a pinczékben s minden városnegyednek vessenek tüzet. Ők hün engedelmeskedtek.

A láng uj hóditásokat tett, a czári palota lángtengerbe vetett szigetnek látszik. A levegő megtelt forró gőzzel s a palota zárt ablakainak táblái csörömpölve szétpattognak.

Ekkor hallatszik a rémhir: „ég a czári palota, ég a palota!“

Napoleon elhalványul a haragtól. Tehát még a czárok őslaka sincs kiméle; de a gyujtót a császárhoz vezették, egy katona az, az orosz rendőr-ezredből. Napoleon maga kérdezi. Ez ismétli a már hallottakat. Ő s még nyolcz társai a czári palotát vállalták magukra s megfelelt hivatásának. Napoleon undorral távolitja el s egy pillanat mulva megszünt élni.

Most a császárt kényszeritik, hagyja el a palotát, a tüz utólérte. Csak ő maga szegül makacsul a végzet ellen, ragaszkodik tervéhez, nem enged semmit. Néma, komor, lebilincselt. Hirtelen tompa zugás veri föl: „A czári palota alá van aknázva“!

Ugyane pillanatban hallatszik a granátosok lármája, kik a császárt keresik; az aknázás hire eljutott hozzájuk is. Császárjukat akarják, császárjukat nem hagyják, ha még csak egy perczig vonakodik, erővel viszik magukkal.

Határozott: de merre menjen? Oly sokáig maradt, már nincs menekvés. Gourgaud és Berthier a palota erkélyére sietnek, nem fedezhető-e föl átjárás; hasonlóan több szolgálattevő tisztnek parancsolja, kutassák fel a környéket.

Berthier és Gourgaud alig képesek az erkélyen megállani; a szél ereje, a levegő megritkulása oly szakadatlanul mozgó légrohamot idézett elő, mely magával akart mindent ragadni; egyébiránt a hol állnak, onnan nem látható más, mint egy lángtenger minden megszakadás, minden határ nélkül.

Leszállnak s tudatják ezt a császárral is.

Nem késhetik tovább. Kész bele rohanni a lángok közé, gyorsan lehalad a lépcsőkön. De az udvarról már nincs menekvés, a láng minden kijárást elzárt.

Egy lihegő tiszt jő, haja egészen elégett, de talált utat, melyen menekülni lehet. Van egy földalatti folyosó, mely bizonyosan a Moszkvához vezet. Négy árkász áll elő s a folyosó ajtaja szét van darabolva. Napoleon két sziklafal közt halad előre, visszafordulni már lehetlen, nincs más mód, csak előre!

A tiszt tévedt, a folyosó nem a folyóhoz vezet, hanem keskeny, már egészen lángban álló utczába; de ez nem tesz semmit. ha az utcza a pokolba vinne is, mégis menni kellene rajta. Napoleon megy elől jó példával első hatol át egy lángív alatt. Követik, senki nem gondol magával; ha ő elveszett, vége mindenek.

Már nincs ut, nincs vezető, nincs csillag! a szerencsétől függ minden, a láng borzalmai, a parázs sustorgása s a boltozatok ropogásai közt. Minden ház ég, vagy már leégett s a melyek még állnak, ablakaikon, ajtaikon láng tódul kifelé, mintha üldözni akarná a menekülőket. A házcsatornák alázuhannak s az olvadt ólom patakként foly, minden tüzben van, a falak, a levegő, az ég! Többen a menekülők közül az úton rogynak össze, megfultak az éltető lég hiánya miatt, vagy a romok zuzták össze.

E pillanatban az első hadtest emberei tünnek föl a lángok közt, a császárt keresik. Napoleont felismerve, közreveszik s mintha szokott ellentől kellene védedeniök, előtte haladnak, folytonosan kiabálva: ide ide!

Napoleon szokott bizalommal hagyta magát rájuk s mentve volt.

Kocsik sorai közé jutnak. Kérdi, mi van a ládákkan? Az első hadtest ágyúkészlete, a mit megmentettek. Mindegyiken több volt 100 font löpornál s az izzó parázs a kerekek közt hamvadt el.

A kiadott parancs szerint a sereg a Petroskoi felé vezető utra tér; van a városon kivül egy czári kastély, Eugen herczeg tábora közelében, ott lesz a főhadiszállás.

Még két nap s két éjszaka égett Moszkva, csak a harmadik reggel aludt el a tüz, s a füstföllegben, mely mint sürü köd terült el fölötte, Napoleon a sz. város komor, elpusztult várát látta maga előtt.

A czukornád aratása.

(Képpel).

Mig Európa hó és jég lepel alatt alszik, mig a hidegtől borsódzó népek fölött sürü köd terül szét, a tropikus tájakon, a tiszta ég alatt, melyet a legpompásabb napsugarak világitanak meg, a legdúsabb aratásra készülnek elő, — mert a czukor-nád aratása január hó folytán van teljes menetében.

Európában a czukor hosszu időig csupán a kis mennyiségü candis által volt ismeretes, mit a karavánok Indiákból hoztanak; arany mérték szerint adák el, mint drága gyógyszert. Igy volt ez, amig a különböző európai hatalmak India birtokáért versenyezvén, azt meghóditák, s a tropikus, vidékeken alakitott telepitvények által a czukornád müvelésének nagy lendületet adtak és végül a czukort az európai piaczokon olcsóbbá tevék.

A két Hemisphära ültetvényein a czukornövényt számos változatokban mivelik, annyira hogy lehetlen lenne megmondani, hogy melyik föltétlenül a legjobb. Értéküket lényegesen a vidékek hely-viszonyai határozzák meg, a hol müveltetnek.

Átalánosan a Bourbon, Otaheiti, Salangore és Assam telepitvények czukor-nádjait helyezik a többiek fölé.

A Bourbon és Otaheiti czukornád egy és ugyanazon fajhoz tartozónak látszik; legalább oly nagy hasonlósággal birnak, hogy még a leggyakorlottabb szem is összetévesztheti; e nád nagy, erős, hajhatlan: a vastag tőnek félig átlátszó, sárgás szine van.

A Salangore czukor-nád, melyet a Malacca félszigeten levő angol gyarmatokon termelnek, ugy menyiség- mint minőségre nézve fölülmul minden más czukor-nád fajt. De mindazáltal nem mindig a legelőnyösebb az ültetvényesre, mert oly helyeken, hol erős viharoknak van kitéve, hamarább eltörik, mint a más fajok és ezáltal elromolhat, és a szelektől erősen érintett helyeken termő czukor-nád messze áll a Bourbon és az Otaheiti mögött. Különben mind a három faj csak a legtermékenyebb földben tenyészik.

Az assami vörös czukor-nád, vörös tövétől veszi nevét, s a keletindiai ültetményeken nagy becsben tartatik s gyakran az első minőségüekhez hasonlitható.

A Malacca félszigeten élő malajok, kik az ó-világ legjobb czukor-nádját birják és tenyésztik, azt Tibboonak nevezik, Merah és Batavia (veres batavia-czukor) mellék-nevekkel. A veres czukor egy különös faját kertjeikben termesztik; s ennek gyógyerőt tulajdonitván, minden betegség ellen használják. Egy angol orvos véleménye szerint ez legalább nem ártalmas és innen is vehette hirét.

A czukor-nádat csak lyukasztó vassal lehet ültetni; ezek hamar gyökeret vernek és tiz hó alatt legnagyobb magasságukat elérik. A czukor-nád akkor érett, midőn elvirágzott, s leveleit, melyek elhervadtak, elhullatá.

A két india angol ültetvényesei ujabban nagy ujitásokat tettek e növény müvelésében és a czukor nyereményben e pompás nádból.

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

TÁRCZA.

Egyletek és közintézetek.

* A pápai ref. jogakadémiának nyilvánosságához kötött föltételek és igények a dunántuli h. h. egyházkerület részéről pontról pontra teljesítve lévén, egészben többé semmi nehézség fön nem forog.

* A debreczeni szinház ünnepélyes megnyitása okt. 7-ikére van kitüzve. A megnyitásra Császár Ő Felségét, az országos főméltóságokat s az irodalom kitünőbb képviselőit, meghivja a városi szinügyi bizottmány.

* A keszthelyi gazdászati és erdészeti tanintézetnél rendszeresített tanári és segédtanári állomásokra, nevezetesen a gazdaságtan segédtanári állomására sipeki Balázs Árpád, az állatorvosi segédtanári állomásra Tormay Béla, a természettan és magasabb számtudományok tanszékére pedig Sóós Mihály, premontrei áldozár lettek a magyar kir. udvari kancellária által kinevezve. — Az erdészeti rendes tanári és segédtanári állomás betöltésére nézve uj pályázat hirdetése rendeltetett el, melynek eredménye legkésőbb f. év végéig fölterjesztendő lesz. Azon időpont iránt, midőn a szóban lévő tanintézet eddig csak ideiglenesen kinevezett igazgatójának és tanári személyzetének végleges kinevezése kimondható lesz, a m. kir. helytartótanács jelentéstételre lett felszólítva.

Irodalom és művészet.

* Liszt Ferencz életrajza, melyet Áldor Imre irt, s melyet a nagy zeneköltő arczképe fog disziteni, előfizetés utján Emich kiadásában fog megjelenni. Az előfizetési dij (1 ft) f.-évi október 31-ig Emich Gusztávhoz küldendő.

* Megjelent és beküldetett „Emich Gusztáv nagy képes Naptára 1866-ra.“ Ismertetésül a naptár vásáró közönségnek, röviden megemlítjük, hogy szépirodalmi részében — mint mindig, ugy az idén is legjobb iróink neveivel találkozunk; érdekes beszélyeket találunk benne Jókai, Vadnai, Szabó Richard, Vértessy Arnold s többektől; ismeretterjesztő részében pedig a leggyönyörübb illustratiokkal találkozunk; van benne különösen nehány rajz a genialis Dorée Gusztávtól — egy madridi bika-riadalt ábrázolva: majd Vámbéry hires középázsiai utazása teljes kivonatban azok számára kik még nem olvasták; Olaszország uj fővárosa Florencz, továbbá Velencze a legsikerültebb képekben; majd fővárosunk több monumentális épülete, mint az Akadémia palotája a vigarda stb. stb. Ára a 30 ivre terjedő, szép kiállitásu naptárnak 1 ft.

* Szabadi (Frank) Ignácz, ismert zeneszerző, ki már hajdan vonó-hangszerekre több zenekart betanitott, — egy szakértőkből álló kart akar összeállitani és betanitani, mely kar azután mint önálló testület működnék, s nemzeti zenénk fejlesztése volna szintén legfőbb feladata.

* Kempelen Győző munkái október hó elején meg fognak jelenni. Mint halljuk, nem jelentkezett anyi előfizető, hogy a megmaradó összegből csinos sirkövet lehetne állitani a korán elhúnyt iró sirjához. Azonban még mindig lehet előfizetni, s igy a mulasztást ki lehet pótolni. Pestről — a mit röstelve mondunk el — csak nyolcz előfizető jelentkezet eddigelé, noha itt laknak az elhúnyt legtöbb barátai és ismerősei. Egerből ellenben 150 frtnyi előfizetést küldtek be. Történt nehány felülfizetés is. Igy Lövey Klára egy példányért 50 frttal, gr. Széchenyi Ödön 20 fttal, gróf Batthyányi Lajos özvegye 4 példányra 15 frttal, Bronch Gabriela pedig Rimaszombatról 3 példányra 13 fttal fizettek elő.

* Egy uj zenészi képességről emlékezik meg a „B. H.“ Ez Beliczay Gyula Bécsben élő fiatal zenetudós hazánkfia, ki mint executiv művész is egyike a legjelesb zongoravirtuózoknak, a zenedeünnepélyek alatt Pesten tartózkodván, részben megjelent, részben még kéziratban lévő szerzeményeit Liszt Ferencz döntő areopagja elé helyezé. A nagy férfiu igen dicsérőleg nyilatkozott a fiatal compositor munkálkodásáról s magánkörben ugy nyilatkozott, hogy ez „ifju embert érdemes volna fölkarolni.“ Távol élvén, nem tudja, hogy nálunk csak akkor szokás valakit méltányolni és ünnepelni, midőn örerejéből már magasra küzdé föl magát s támogatásunkra nincs szüksége.

Budapesti hirek.

Örömhir! Ő Cs. apostoli királyi Felsége f. hó 17-kén kelt legmagasb leiratával a magyar országgyülést f. é. deczember 10-dik napjára egybe hivta, s azt személyesen nyitja meg és vezetendi. A legmagasb leirat szerint ez országgyülés fényes korszakot alkotand nemzetünk történetében, a mennyiben az királyi felavatási-ünnepélyes megkoronázási és királyi hitlevél kiadási ünnepély leend, s a szent István dicső emlékü első magyar király koronájához tartozó országok kölcsönös viszonylatát is meg fogja állapitani.

* Id. Bartal György, a magyar történet és jogtudomány érdemdus Nestora, az 1825., 183²/₆, és 1840-iki országgyülések kitünő szónoka f. hó 20-kán reggel, élete 81-ik évében jobblétre szenderült. Béke poraiva!

* Izsó Miklós már nagyban készíti Stübler mellszobrát, az akadémia számára. Müterme újvilág utcza 16-ik sz. a. van, hol igen szép müdarabokban gyönyörködhetik a látogató. Kár, jegyzi meg a „F. L.“ hogy meg nem látogatják azok kiknek módjukban volna e genialis művészt elösegitni pályáján.

* Tüz a vizen. A Margit-sziget mellett e napokban egy kompos malom egészen leégett. Itt már volt viz elég, de hely nem volt, honnan oltani.

* A képzőművészeti társulat jövő vasárnapi kirándulására nagyban folynak a készültek. Lesznek jelmezes rendezők, rendtartók, felolvasók sat., mind humorisztikus modorban. Figyelmeztetjük a résztvenni kivánókat, hogy jegyeket (4 ft 50 kr) csak pénteken délig adnak ki. Az indulás pontban reggeli 6 órakor az Akadémia előtti térről történik.

* A nemzeti muzeum gr. Keglevich Gyula urtól, következő érdekes régiségeket kapott ajándékba: egy régi érdekes nyaklánczot, melyet Istenmezőn (Heves megye), egy tört, melyet Szendrőn (Borsod megye) találtak s egy ódon rozsdalepett kést.

* A budai uj izraelita imaházról. A f. hó 20-án megnyitandó budai izraelita imaház tervezetét s architektonikai müvezetét Knabe Ignácz épitőmester készité. Az imaház külseje mórstylü, s belső architectonikája is szépen sikerültnek mondható; a templom hajóját öntött vas-oszlop-sorozaton nyugvó s a nők számára készült karzat környezi, mely 11 öl hosszu s 7 öl széles. A festéseket Schnitzer Manó ur, budai festő, eszközölte. Az imaház 800 embert fogadhat magába s esti könyörgés alkalmakor 160 gázlánggal világittatik. Az imaház az előcsarnok s tanácstermen kivül egyéb kisebb helyiségekkel is bir. A kultus-község szolgálati személyzetének lakháza, az épület másik szárnyrésze legközelebb szintén fel fog épittetni. Az egész épület igen diszes, keleti izléssel emelt, s az épitő s diszitő ur az érdekelt község által e czélra ajánlott erőkhöz képest mindent elkövetett annak emelésére. — E templom rajzát, „A Magyarország és a nagy világ“ czimü lap közelebbről hozandja.

Vidék és vegyesek.

* B. Eötvös József urat a mexikoi császár a Guadalupe-rend középkeresztesévé nevezte ki.

* Pest közeléből mind kielégitő hireket veszünk a folyamatban levő szüretről. Kevés, de jó bor termett.

Az „Ost-D. P.“ és „Neue freie Presse“ ellen sajtópört inditottak. Az első ellen azért, mert egy az uj kölcsönről irt czikkében csendháboritást követett el; az „Uj Pr.“ pedig egy czikkében a képviselőkhöz intézett felszólitásával az alkotmányos és egyesületi törvény ellen vétett.

* Laksár-Ujfaluban (Pozsonym.) f. hó 15-én több mint 200 ház égett le. A falu végén álló kápolna s a parochiális templom tornyának födele szintén elhamvadt. E szerencsétlenségnél három ember megsérült, kik közül egy már meg is halt.

* A „Herm. Ztg.“ szerkesztője Schmidt Henrik, a lap közelebbi számában búcsut vesz közönségétől.

* Konstantinápolyban folyó hó 5-ikén ujból nagy tüzvész dühöngött. 2800 épület égett le, s 22,000 ember maradt hajlék nélkül.

* Párisban nehány pillanat alatt semmivé tették a hires Davenport testvérek nagy hirét. Fél Amerika és egész Anglia bámulta, a párisiak pedig kevesebb mint tiz percz alatt leálarczozták őket. Davenporték amerikai „spiritualisták“, s „csodás“ concerteket rendeztek, melyekről a lapok tömérdek sokat irtak. Davenporték többi közt egy szekrénybe záratták el magukat, s itt általuk közlekedtek a szellemek. E bohós dolognak elég hivője volt, mert a Davenport testvérek ügyesen vitték az egész szemfényvesztést. Megköztöztették, s egy üres szekrénybe záratták magukat. A terem ekkor elsötétedett s a szekrényből, harang, zongora, hegedü stb. hallatszott. A világosság jöttével a kötelek a két Davenport karján ugyanazon állapotban szoktak lenni, mint az előtt. Ők azt hirdették, hogy azt a zenét a szellemek vitték véghez. Ily spiritualis hangversenyt hirdettek e hó 11-ére Párisban, a Zerry-teremben. A „Patrie“, „Gazette des Etranges“ és még több párisi lap nagy szavakkal kürtölte a csodás hangversenyt. A 10 franknyi belépti dijak daczára a Zerry-terem egészen megtölt. A két Davenport-testvér megköltözésére egy kék frakkos uri ember lépett ki a közönség közül, és szokás szerint farkasgúzsba kötötte őket, térdeik alatt végig nyujtott erős bothoz. A megköztöző figyelmesen nézte őket, s egyszerre, mintha valamit észrevett volna, a farkasgúst tartó rudhoz kapott. Valami rugót vett ott észre, melyet megnyomva, a kötelék szétbomlott. A bot igen ügyes szerkezet volt, s rugója oly helyre téve, hol vagy lábbal, vagy a földhöz szoritva megnyomhatták. A közönségből anyi, a menyi elférf, egy pillanat az emelvényen termett. A zaj nagy volt, s a fölindult tömeg közt ott állott a két Davenport egyetlen hang nélkül. Többen a szekrénynek rohantak, hogy a spiritualismus többi titkát is kikutassák. A rendőrség azonban közbe lépett, biztositva a közönséget, hogy a belépti dijakat visszakapja, valamint az elégtétel sem marad el. A sokat bámult spiritualisták most a rendőrség kezei közt vannak.

* Omer pasa nagy kitüntetések tárgya Bécsben. A napokban Crenneville gróf császár ő Felsége első hadsegéde látogatta meg. Ő Felsége egy másik hadsegéde pedig a Lipótrend jelvényeit kézbesité neki. Ő maga tegnapelőtt délben fogadtatott a felség által, délután pedig Schönbrunnba a császári asztalhoz volt hivatalos, hol kivüle az internuntius Prokesch Osten b. szintén jelen van.

* A debreczeni szinház megnyitása alkalmával „Zrinyi a költő“ czimü Józsika hasonczimü regényéből készült látványos szinmü fog előadatni.

* Rogeardnak, ki Napoleon „Julius Caesarja“ ellen irt szellemdús röpiratáért Francziaországból menekülni kényszerült, most királyi parancs következtében Belgiumot is el kell hagynia „Pauvre France“ czimü uj munkájáért. Ez ügyben f. hó 18-dikán zajos népgyülést tartottak. A néptömeg Rogeard lakása elé ment, s kinyilatkoztatta a nemzet sajnálkozását kiutasitása fölött.

Tartalom: Cervantes (arczképpel). — Az iró, költemény. — Fehér fátyol, piros kendő, novella. — Az aranyos-megyesi vár rövid története (képpel). — Island és irodalma. — A La Trappe kolostor (képpel). — I. Napoleon Moskauban. — A czukor-nád aratása (képpel). — Tárcza: Egyletek és közintézetek. — Irodalom és művészet. — Budapesti hirek. — Vidék és vegyesek.

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

Előfizetési fölhivás!

a

MAGYARORSZÁG

és a nagy világ

czímü

politikai, ismeretterjesztő és szépirodalmi képes hetilapra.

Alólirott kiadók multkor szétküldött előfizetési felhivásunkhoz képest **az anyagi kiállítás, képek, pontos megjelenés és szétküldésre tesznek igéretet.**

Mind az, mit abban igérünk, pontosan és lélekismeretesen teljesítve leend; ezt nemcsak kiadói czégünk becsülete, hanem egyszersmind saját érdekünk is parancsolja.

Képeinket (az eredetieket) **legjobb művészeink rajzolandják**; a külföldi tárgyúakat pedig a legelső és **legjobb intézetekből** veszszük.

Shach rovatunk érdekes játszmákkal való ellátására a **pesti shach-kör** legkitünőbb tagjainak igéretét birjuk.

A **„Magyarország és a nagyvilág“** megjelen hetenkint egyszer, vasárnapon, hozván számonkint:

legalább nyolcz — tizenkét

kisebb-nagyobb, de mind művészi becsü képet, miknek száma körülbelül: évenkint **hatszázra** megy.

Ezenkívül adunk évenkint:

két nagy, művészi becsü műlapot

miknek bolti ára egyenkint 5 frt leend.

Első műlapul:

a magyar országgyűlés megnyitási ünnepélyét hozandjuk.

Országgyülési arczképcsarnokunk: addig is, mig a magyar országgyülés összeül, **az erdélyi és horvát képviselők tekintélyét hozandja.**

Előfizetési föltételek:

Egész évre	**12** frt
Félévre	**6** „
Negyedévre	**3** „

A féléves és a negyedéves előfizetők is, második negyedévi illetékük beküldése után azonnal megkapják a félévi műlapot.

A t. gyüjtők minden nyolcz előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek, **műlap és más kedvezményekkel együtt.**

Az előfizetési pénzek alólirt kiadók harminczad-utcza 3. sz. alatt levő nyomdai irodájába **bérmentve** küldendők.

E nagy költséggel és anyagi áldozatokkal járó lapot fölös számu példányokban nem nyomathatván, a megrendeléseket mielőbb megtétetni kérjük, annyival inkább, minthogy lapunk minden negyedévi folyama oly szép albumot képez, mely minden disz-asztalon is méltó helyet foglalhat, s a megrendelési idő elmulasztása után többé nem lesz megszerezhető.

Pest, september hóban 1865.

Deutsch testvérek,
kiadó-tulajdonosok.

Pest, 1865. A kiadók, Gyurian és DEUTSCH TESTVÉREK, gyorssajtónyomása. (2 sas-utcza 5. sz.)

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.